

DÜNÜN ANKARA'SI

Şener Mete

■ 1892 sonlarında ilk tren bu istasyona geldiğinde, bir Macar orkestrası eşliğinde binlerce kişinin coşkusuyla karşılanmıştı. Bu kasaba-kentin 31 yıl sonra başkent olacağı kimsenin aklına gelmezdi.

İlk konuklar, aydınlık bir kent görsün diye kale burcu beyaza boyatıldı. “Taşhan” denilen kervansaray benzeri hana, yabancılar için “Hotel Angora” levhası asıldı. Ve Ankara, dünya ile tek bağlantısı olan istasyona kavuşmuştu.

1. Dünya Savaşı sonrasında istasyon, *Sevr Antlaşması* gereği İngilizlerin kontrolündeydi. Kurtuluş Savaşı günlerinde ise cepheye asker ve cephane gönderildiği, yaralıların karşılandığı bir yer hâline geldi.

Mustafa Kemal Paşa, Çankaya'daki bağ evine geçmeden önce, güvenli ve Meclis'e yakın olduğundan, istasyondaki direksiyon binasında kaldı. Şimdi müze olan bu bina, daha sonra da Paşa'nın özel kalemi ve bürosu olarak kaldı.

O yıllarda istasyon ayrı, Ankara ayrı bir yerdi. İstasyondan Ankara'ya iki yanında pis buharlar yükselen, bataklıkla çevrili toprak bir yolla gidiliyordu. Bu yol, Taşhan Meydanı'na ve Kale'ye uzanıyordu. Gece-leri Taşhan'ın odalarını dolduran milletvekilleri, gündüzleri karşıdaki kiremitleri kırık dökük Meclis binasına geçerlerdi. Burası, İttihat ve Terakkinin Kulüp Binası olarak tasarlanmış ancak savaş nedeniyle tamamlanamamıştı. Bu şanslı bina, hep zaferlerle taçlandı, defne dalları ve al bayraklarla donandı.

Atatürk'ün ve ilk Meclis'in dinamik havası, bu kenti birdenbire canlandırdı. Ankara'ya çekidüzen verilmeye Taşhan ve civarından başlandı. Meydanın adı “Hâkimiyet-i Milliye” olarak değiştirildi. Daha sonraları bu ad Türkçeleşip “Ulus” hâline gelecektir. Meydana Kurtuluş Savaşı'nı simgeleyen anıtın dikilmesi için Yunus Nadi Bey ön-

cülük etti. Heinrich Krippel'in taslağı beğenilip sipariş edildi. Başkent'in bu ilk anıtı, 1927'de açıldı. Aynı yıl Ankara'nın ilk çağdaş oteli olan Ankara Palas hizmete girdi. Bayramlarda ve önemli gecelerde balolara gelen smokinli erkekler ve gece kıyafetli kadınlar, o dönem için farklı bir görünüm sergiliyorlardı.

Ankara Palas, 2 yıl önce yapılan, ikinci Meclis binasının tam karşısındaydı. Atatürk, yeni devrimleri ve atılımları, en önemlisi *Büyük Nutuk*'u bu Meclis'te okumuştur. Önemli görüşmeleri, özel locasından izlerdi.

2. Meclis binasının bahçesine Ankaralılar, "Nilüfer Havuzu" adını verdiler. Riyaset-i Cumhur Orkestrası burada halka, açık hava konserleri verirdi. Bu bina, 36 yıl boyunca Meclis olarak kullanıldı. Zaman içinde istasyon tarafına doğru stadyum, hipodrom, atış poligonu, paraşüt kulesi gibi tesisler yerini aldı.

Bataklığın kurutularak yapıldığı Gençlik Parkı'nın inşaatı, 1936'da başladı ve 2 yıl sürdü. 1952'de Lunapark eklendi. Yıllar boyunca Ankaralının modern mesire yeri olarak kullanıldı.

Angora Palas ya da Taşhan, 1933'te yıkıldı ve yerine Sümerbank binası yapıldı. Taşhan'dan Kale'ye giden yolun sağındaki Karaoğlan Çarşısı'nda dükkânlar vardı ama henüz vitrin olgusu yoktu. Meclis-i Mebusandan gelen milletvekilleri, Beyoğlu'nu mumla arıyorlardı. Falih Rıfkı, *"Küçük bir masayı aynı tür bardak ve tabakla donatamazdık."* diye yazmıştı. Bu caddeye Cumhuriyet ilan edildikten sonra parke döşendi ve Ankara'nın ilk sineması olan "Yeni Sinema" burada açıldı.

Caddeye bakan hanlarda kahveler vardı. Meşhur İstanbul Pastanesi de buradaydı. Şair ve Urfa Mebusu Yahya Kemal, İstanbul'a dönüş günlerini bu pastanede beklerdi. Ankara'nın ilk muhallebicisi de caddedeki tek akasya ağacının arkasında yerini almıştı.

Maliye Bakanlığının yapıldığı Hükûmet Meydanı, fıskiyeli havuzlarla süslendi. Cumhuriyet'in ilk yıllarında hemen tüm bakanlıklar bu binada yer alıyordu.

Coşkulu günlerin ilk kutlamaları, Maliye Bakanlığı'nın karşısında bulunan Hacı Bayram ziyaretıyla başladılar. İlk sefarethane olan Afgan büyükelçiliği de Hacı Bayram Mahallesi'nde açılmıştı. İlk çağlardan bu yana kutsal sayılan bu tepede, Frigler döneminde yapılan Kybele Tapınağı vardı. Roma çağında Augustos Tapınağı'na dönüşen antik yapı, Hacı Bayram Camisi ile âdeta kucak kucağadır. Bizans Dönemi'nde kilise olan bu yapı, Hacı Bayram Dergâhı ile ara katla bölünerek iki kutsal dine de hizmet etti.

Mumlar ve ağaçlardaki çaputlarla dolu Hacı Bayram Mahallesi'nin hemen altındaki Bent Deresi, Ankaralıların eğlence ve dinlenme mekânıydı. "Men-i Müskirat Kanunu" yani içki yasağına rağmen en kaliteli rakı burada içilir, adına da "Dilâver Suyu" denilirdi. Ancak rüzgâr ters eserse aşağıdaki tabakhanelerden gelen koku, burayı çekilmez kılardı.

Bent Deresi'nden dikine çıkılan ve Hıdırlık olarak adlandırılan tepe, 1950'lerden sonra gecekondulaşma sürecinin başladığı yerdir.

Hıdırlıktepe'ye karşıdan bakan Kale'nin alt kesimi "Hisarönü" olarak adlandırılır ve burada gayrimüslimler otururdu. Kale çevresinde er alan Atpazarı ise bugün bile fazla değişmemiştir.

20 kuleli olarak yapılan kale, geçmişte zindan ve hazine dairesi olarak da kullanılmıştı. Cumhuriyet'e kadar kente bütünüyle hükmeden kale ve çevresi, bugün şehrin bir alt semti hâlinindedir. Kale'nin yakınındaki Balıkpazarı'nda, gayrimüslim esnafın çalıştırdığı dükkânlar vardı. Adı, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Anafartalar Caddesi olarak değiştirildi. Bu cadde, Cumhuriyet'le birlikte bütün Ankara'yı saran asrileşme hareketinin başladığı yerdir. Burada, "Asrî Berber", "Asrî Hamam", "Asri Terzi" gibi tabelalar asılmaya başlandı.

Anafartalar Caddesi'nden Samanpazarı'na kadar olan bölüm, Yahudi Mahallesi olarak bilinirdi. Samanpazarı'ndan Ulucanlar ile ayrılan Cebeci, Ankara'dan kopuk bir bölümdü. Burada göçmenler, sebze ve bostan ekerlerdi. 1 Eylül 1924 günü Cebeci'de Musiki Muallim Mektebi açıldı. İlk giren 12 öğrenci, dünyaca ünlü besteci ve tiyatro uzmanlarınca eğitildi ve Cumhuriyet'in ilk klasikçileri burada yetişti. Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri de Cebeci'de yerlerini aldılar.

Cebeci'nin güneyindeki Tacettin Mahallesi, Ankara'nın en eski semtlerinden biridir. Buraya Hacettepe Hastanesi kuruldu. Hacettepe'nin bir bölümü park hâline getirildi. Parka, önce Kızılay'a ardından Gençlik Parkı yokken Ulus'un alt tarafına kurulan havuz yerleştirildi. Üzerinde bir heykel bulunan havuz, Hacettepe eski önemini kaybedince Tandoğan Meydanı'na konuldu. Uzun yıllar burada kalan ve Su Perileri olarak bilinen heykelli havuz, şimdilerde Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası binasının yakınında yer alıyor.

Hacettepe'nin hemen aşağısında Arif Hikmet Koyunoğlu'nun üçlemesi: Geçmişin Dışışleri bugünün Kültür ve Turizm Bakanlığı, Etnografya Müzesi ve Türkocağı. Etnografya Müzesi'nin önüne İtalyan heykeltıraş Canonica'ya sipariş edilen Atatürk Heykeli dikildi.

Ve Ankara Radyosu... Yapımı 1937'de başladı ve 2 yıl sürdü. Marconi firmasına Etimesgut vericisi dâhil ödenen para, 1 milyon 683 bin liraydı. Yaklaşık 2 milyon dolarlık maliyet, Ankara Radyosunun inşaatı, stüdyoları ve teknik malzeme ile devasa "Etimesgut Vericisi"ni dikkate aldığımızda, o gün için de bugün için de sudan ucuz idi. Ankara Radyosu, 28 Ekim 1938'de ilk yayına başladı.

Ankara Radyosunun çok yakınındaki Kız Meslek Lisesi ve Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi (DTCF), Cumhuriyet'in onurunu yansıtan önemli yapılardan olageldi. DTCF'nin yakınından geçen demiryolundan sonrası, Yenişehir olarak anılır olmuştur. Mimar Post'un çizgisi Sağlık Bakanlığı, modernizmin ilk örneğiymiş ve yeni yapıların mimari tarzının müjdecisiydi. Sağlık Bakanlığının ön tarafına heykelli küçük bir havuz yaptırıldı. Burası, "Küçük havuzbaşı" olarak anıldı.

Çünkü Büyük Havuzbaşı, Kızılay'da idi.

1927'de Mimar Cannonica tarafından yapılan Zafer Anıtı'nın iki yanı yeşil alandı ve ötede mermerden yapılma Eros heykelli havuzlarla süslü parklar vardı. Avrupa'dan getirilen fıskiye havuzların en görkemlisi Çankaya yolu üzerinde, Tosbağa Yatağı denilen boş araziye yerleştirildi. Havuzu, su perileri ve Eros heykelleri süslüyordu. Ankaralılar buraya, Havuzbaşı adını verdiler. Burada, Riyaset-i Cumhur Mızıkası konserler verirdi. Güvenpark yapınca, "Havuzbaşı" adı da tarihe karıştı. Güvenpark'taki savunma ve güvenlik imajını yansıtan anıtı, mimar Holzmeister ile heykeltıraşlar Hanak ve Thorak gerçekleştirdi.

Mimar Holzmeister, Bakanlıklar'daki binaların hemen hepsine imza atmıştır. Genelkurmay ve Millî Savunma Bakanlığı binaları, Atatürk'ün Ankara'ya ilk geldiğinde karşılandığı alana yakın bir yere yaptırıldı. Holzmeister'in imzasını attığı 11 yapı arasında, Cumhurbaşkanlığı Köşkü ve TBMM binaları da bulunmaktadır.

Atatürk'ün hem ikametgâh hem de çalışma yeri olarak kullandığı, sonradan küçük bir kule eklenen bağ evi, Cumhurbaşkanlığı için çok yetersizdi. Atatürk, kendisine önerilen süslü saray projelerini geri çevirerek Holzmeister'in yalın ve düz projesini beğendi.

O dönemde Ankaralılar, iki yeni mesire yerine kavuştular: Orman Çiftliği ve baraj. 1925 yılında satın alınan 150 bin dönümlük bir bataklık olan çiftlikte, bir tek ahlat ağacıyla dere kenarındaki birkaç söğütten başka yeşillik yoktu. 1929'da sulama tesisleri bitirildi, Amerika ve Anadolu'dan fidanlar getirildi. Beş bin kıvrıkcık koyun temin edildi. 8 yıl sonra 4 milyon meyve fidanı 250 bin kök asmaya sahip bağ hâline geldi. Zaman içinde, hayvanat bahçesiyle birlikte hayvanseverlerin ve çocukların uğrak yeri oldu.

Ankara kurak ve susuzdu. 1929'da inşaatına başlanıp 7 yıl süren Çubuk Barajı'nın bitmesini Başvekil İsmet İnönü, 7 saniye bile geciktirmek istemiyordu. "*Saçlarım göğe baka baka ağardı.*" diyerek, baraj gölünün dolmasını ne kadar çok beklediğini söylüyordu ilk içme suyunu yudumlarken.

Atatürk'ü Ankara'ya ilk gelişinde Seğmenler karşıladı ama onu tüm Ankara bağrına bastı. O da dinamizmini Ankara'ya yansıttı, bu kente ruh verdi, onunla özdeşleşti. Ankara, şehircilik uzmanı Prof. Dr. Jansen'in en çok 300 bine ulaşacak nüfusa göre çizdiği planın ufkunu çok aştı. 1927'deki 75 binlik nüfus, bugün 6 milyonu geçti. 160 kilometrekarelik yerleşim alanı 20 bin kilometrekarenin üzerine çıktı.

Ankara'nın bugün, dünya başkentleri arasında önemli bir yeri var. Atatürk'ün dinamizmi Ankara'yı, Ankara'nın enerjisi Türkiye'yi şahlandırıyor. Ankara... Nice 13 Ekim'lere, nice 23 Nisan'lara...